

ma aneksiji BiH bili rezultat dijametralno različitih ideoloških pozicija triju dubrovačkih političkih stranaka.

U radu naslovljenom "O nekim navigacijskim aspektima plovidbe svetoga Pavla od Krete do Melite", Antun Ničetić istražuje putovanje sv. Pavla od Caesaree do Rima 61. godine, na kojemu je sv. Pavao nakon četrnaestodnevnog lutanja morem doživio brodolom na otoku Meliti. Autor stoga razmatra pitanje je li otok o kojemu je riječ zapravo otok Mljet, a ne otok Malta, što je bilo mišljenje koje je prevladavalo u literaturi. Osnovno vrelo za istraživanje ovog pitanja bili su zapisi sv. Luke u *Djelima apostolskim*; međutim, autor ističe da u analizi spomenutog problema nije poklonjeno dovoljno pozornosti navigacijskim, brodograđevnim, meteorološkim, oceanografskim i drugim prirodnim fenomenima koje je on stavio u središte svoje analize. Na koncu vrlo iscrpne raščlambe tih čimbenika autor zaključuje da se, na temelju sadašnje argumentacije, može zaključiti da je mjesto na kojem je sv. Pavao doživio brodolom bio Mljet, a ne Malta.

Na kraju 38. sveska *Anala* nalaze se prikazi i osvrti na novija historiografska izdanja, a valja napomenuti da je ovaj broj *Anala* odao i počast dvojici velikih, nedavno preminulih znanstvenika koji su dali značajne doprinose istraživanjima dubrovačke povijesti. Nikša Lučić prikazao je životni i znanstveni put velikog imena hrvatske povijesne demografije *Stjepana Krivošića* (1918.-1999.), dok je Tatjana Buklijaš donijela iscrpan osvrt na manji, ali također značajni dio bibliografije preminulog svjetskog autoriteta u području povijesti medicine *Mirka Dražena Grmeka* (1924.-2000.) naslovljen "Dubrovnik u djelu *Mirka Dražena Grmeka* (1924-2000)".

Zrinka Pešorda

Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Zagreb – Zadar 1998.-1999., sv. 40, 508 str. i sv. 41, 326 str.

Izdavačka djelatnost Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru bitno je ojačana izdavanjem časopisa *Radovi* koji se već dugi niz godina izdaje u ritmu jednog sveska godišnje. Već tradicionalno u *Radovima* se izdaju vrlo kvalitetni radovi povjesničara starije i mlađe generacije iz područja hrvatske, a osobito lokalne zadarske, povijesti. Svezak 40 i 41 *Radova* koji će ovdje biti ukratko prikazani konceptijski prate već ustaljeni sadržajni okvir. Pored znanstvenih i stručnih priloga, u *Radovima* se donose ocjene i prikazi pojedinih studija i časopisa.

Svezak 40 *Radova* donekle se razlikuje od ostalih svezaka iste serije budući da se u njemu donosi cjeloviti popis svih dosada objavljenih priloga u ovom časopisu naslovljenom "Bibliografija Radova Zavoda za povijesne HAZU u Zadru, sv. 1-40" (425-504) koju je izradio Mislav Elvis Lukšić. Zbog toga je rubrika "Ocjene i prikazi" u ovom broju *Radova* izostavljena.

U istome svesku znanstvene radove objelodanilo je 14 autora. Boris Ilakovac u radu "Rekonstrukcija rimskog tijeska za masline u Mulinama na otoku Ugljanu" (1-26) prikazao je rekonstrukciju i opis radova rimskog tijeska za masline, priloživši radu nekoliko ilustracija vezanih uz ovaj tip tijeska. U radu "Od karolinškoga dužnosnika do hrvatskog vladara. Hrvati i karolinško carstvo u prvoj polovici IX. stoljeća" (27-41) Mladen Ančić na temelju ulomka teksta *Annales regni Francorum* donosi novo tumačenje političkog razvoja hrvatskih kneževina u 9. stoljeću. Krešimir Kužić u radu "Wappen des mittelalterlichen Adels aus Zagora (Raum zwischen Šibenik, Trogir, Split, Drniš und Sinj)" (43-64) razmatra problematiku grbova i heraldičkih osobina na stećcima iz Zagore. Donosi opis heraldičkih simbola i elemenata, te procjenjuje vrijeme postanka svakog od stećaka, a priložio je i genealoške tablice pojedinih zagorskih plemićkih obitelji. U studiji "Papinski legat Gentil i crkvene prilike u Zadru početkom XIV. stoljeća" (65-79) Serđo Dokoza na temelju posjeta papinskog legata Gentila Zadru početkom 14. stoljeća razmatra društveni položaj crkve u jednoj srednjovjekovnoj dalmatinskoj komuni. U Prilogu "Regesti zagubljenih zadarskih kaptolskih isprava na razmeđu XIV. i XV. stoljeća" (81-96) Nikola Jakšić donosi prijepis regesta isprava iz 14. i 15. stoljeća koje je sastavio zadarski kanonik Guerrin Ferrante u drugoj polovici 18. stoljeća. Milko Brković u studiji "U Jajcu izdane isprave bosanskih vladara" (97-142) donosi prijepise latinskim pismom i bosančicom pisanih isprava bosanskih srednjovjekovnih vladara, izdanih u Jajcu tijekom 15. stoljeća. Pritom donosi i opsežnu diplomatsku analizu navedenih isprava. U radu "Kardinal Bessarion i Hrvati" (143-160) Lovorka Čoralić prikazuje neke aspekte iz života i djelovanja kardinala Bessariona u Dalmaciji tijekom 60-ih godina 15. stoljeća, te se osvrće na njegove veze sa hrvatskom bratovštinom sv. Jurja i Tripuna u Mlecima. Marija Zaninović-Rumora u radu "Zadarske i šibenske mjere za težinu kroz stoljeća" (161-172) donosi pregledan prikaz pojave, razvoja i međusobnih odnosa zadarskih i šibenskih mjera za težinu u razdoblju od 14. do 19. stoljeća, a tablično prikazuje i venecijanske i bečke mjere za težinu. U studiji "Gospodarstvo otoka Iža u prošlosti" (173-226) Šime Peričić razmatra sljedeće demografske i gospodarske probleme iz prošlosti Iža: opće značajke otoka, naselja i pučanstvo otoka, poljodjelstvo, šumarstvo, ribarstvo, prerađivačku djelatnost, pomorstvo i trgovinu, zadrugarstvo i proizvodnju soli. U opsežnom radu "Povijesna demografija Velikog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća do god. 1900." (227-301) Mladen Andreis analizira različite aspekte iz područja povijesne demografije ovih mjesta: prirodno kretanje stanovništva i migracije, strukturu stanovništva, natalitet, nupcijalitet te mortalitet. U radu su priloženi brojni tabelarni prikazi i grafikoni koji omogućavaju tečnije praćenje pisanog dijela teksta. Mithad Kozličić u studiji "Riegerove panorame Dalmacije" (303-348) razmatra djela *Costa Occidentale/Dell'Istria* te *Panorama/della Costa e delle Isole di/Dalmazia* tršćanskog akvarelista prve polovice 19. stoljeća Giuseppea Riegera, donosi njegov kratak životopis, analizira panoramske prikaze istočnog Jadrana tijekom povijesti, te donosi

indeks zemljopisne građe kako ga je navodio Rieger u svojim djelima. U prilogu "Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma" (349-360) Stjepan Čosić razmatra uspostavu austrijske vlasti u Dalmaciji i njezin odraz na dalmatinsko društvo, ustroj upravne i sudbene vlasti u Dalmaciji, te funkcije sudbenih pretura u Dalmaciji od 1820. do 1852. godine. Marjan Diklić u opširnoj studiji "Pravaštvo don Ive Prodana" (361-411), podijeljenoj u nekoliko cjelina, govori o djetinjstvu i školovanju Ive Prodana, njegovom radu u politici i novinarstvu, utjecajima koji su ga naveli na političku orijentaciju prema pravaštvu, o koncepcijama vezanim uz etničko i državno pitanje Hrvatske, dok je najveći dio rada posvetio političkoj djelatnosti Ive Prodana u prvim desetljećima 20. stoljeća. U radu "Vrhunac sukoba unutar srpskog nacionalnog pokreta u austrijskoj Dalmaciji" (413-424) Tihomir Rajčić razmatra unutrašnje sukobe u Srpskoj stranci u Dalmaciji koji kulminaciju doživljavaju tijekom 1902. i 1903. godine. Osobito se osvrće na problem rascjepa u *Srpskom glasu* i problem skupštine Srpske stranke u Splitu 1903. godine.

U 41. svesku *Radova* svoje je znanstvene rasprave objelodanilo 13 autora, dok je jedan dio časopisa posvećen prikazima i recenzijama više stručnih časopisa i knjiga. Mladen Ančić u radu "Imperij na zalasku. Nestanak bizantske vlasti na istočnoj obali Jadrana u 9. stoljeću" (1-20) razmatra, prihvaćajući stavove R. Cessia, proces slabljenja bizantske vlasti na istočnoj obali Jadrana u 9. stoljeću. Zaključuje kako je bizantsko gospodarstvo na ovom prostoru okončano 879., poslije čega se bizantski utjecaj u Dalmaciji osjeća samo na simboličkoj razini. U prilogu "Stare mjere u svakodnevlju otoka Ugljana" (21-26) Marija Zaninović-Rumora razmatra povezanost mjera koje koriste današnji stanovnici ovog otoka s mjerama koje nalazimo u povijesnim vrelima. Lovorka Čoralić u radu "Hrvatski barkarioli i gondolijeri u Mlecima tijekom prošlosti" (27-50) koristeći građu iz Mletačkog državnog arhiva u Veneciji analizira svakodnevni život hrvatskih barkariola i gondolijera u Mlecima od 14. do 17. stoljeća s osobitim obzirom na useljavanje, podrijetlo, mjesto stanovanja, društveni status, vjerski život i povezanost sa domovinom. Žarko Muljačić u prilogu "Jedan rimski letak o dosad nepoznatom oslobađanju Obrovca od turske vlasti (u kolovozu 1538. godine)" (51-59) donosi prijepis dokumenta pisanog talijanskim jezikom, pisanog u Zadru 9. kolovoza 1538. godine, a koji se odnosi na oslobađanje Obrovca ispod osmanlijske vlasti. U opsežnom radu "Razvitak gospodarstva otoka Visa u prošlosti" (61-144) Šime Peričić analizira sveukupnu gospodarsku djelatnost na ovom otoku kroz prošlost posebice se osvrćući na problematiku poljodjelstva, šumarstva i lovstva, ribarstva, rudarstva, prerađivačke radinosti, pomorstva i trgovine, zadrugarstva, te na začetke organiziranja turizma na Visu. Damir Magaš u radu "Povijesno-zemljopisne značajke crkvenog života u Vinjercu" (145-180) razmatra crkveni život u ovom mjestu smještenom u općini Posedarje. Govori o crkvenim institucijama (samostanima i crkvama) smještenim na ovom prostoru tijekom povijesti, te donosi tabelarni prikaz s popisima župnika i stanovništva ove župe. U prilogu "Ivan Petar Marchi-Markić: njegovo

vo djelovanje i njegova oporuka" (181-202) Danica Božić-Bužančić iznosi podatke o o članovima obitelji Marchi-Markić s osobitim obzirom na lik Ivana Petra Markića (1663.-1733.). U kraćem prilogu "Hajdučija u mletačkoj Dalmaciji XVIII. stoljeća" (203-212) Šime Peričić razmatra uzroke koji su navodili stanovništvo Dalmatinske Zagore (glad, nebriga mletačkih vlasti) na organiziranje hajdučije i pljačke osmanlijskih karavana, te govori o koracima koje su mletačke vlasti poduzimale kako bi spriječile ovu pojavu. Stanko Piplović u kraćem radu "Dominikanski samostan u Trogiru u XIX. stoljeću" (213-222) govori o nastojanjima crkvenih i komunalnih vlasti na restauratorskim radovima vršenim na samostanu sv. Dominika u Trogiru tijekom 19. stoljeća. U radu "Ustroj i služba austrijske kopnene vojske u Dalmaciji od 1867. do 1873." (223-245) Tado Oršolić razmatra ustroj austrijske kopnene vojske i vojno-teritorijalnu podjelu, uspostavu Domobranstva, način novačenja i izvršenje vojne obaveze u Dalmaciji u drugoj polovici 19. stoljeća. Tihomir Rajčić u prilogu "Sukobi unutar Srpske stranke u austrijskoj pokrajini Dalmaciji" (247-260) najprije iznosi dosadašnje znanstvene spoznaje o sukobima unutar Srpske stranke krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a potom iznosi rezultate svojih istraživanja o sukobima i polemikama unutar ove stranke koje su se ponajviše izražavale kroz časopis *Srpski glas*. Stanko Piplović u radu "Kako je otkriven mauzolej hrvatskih kraljeva u Solinu" (261-276) na temelju izvorne arhivske građe ustanovljuje novi datum (1896. umjesto 1898. godine) u kojem je došlo do otkrića ovog mauzoleja smještenog na otoku u Solinu, te razmatra neka pitanja iz prošlosti Solina kao središta ranosrednjovjekovne hrvatske države. U radu "'Narodni list' i 'Hrvatska kruna' o drugom balkanskom ratu" (277-298) Ante Bralić analizira pisanje ovih dvaju zadarskih listova o drugom balkanskom ratu te naglašava da su novinski članci objavljeni u njima odražavali dvije različite političke orijentacije, jednu usmjerenu od Stranke prava, a drugu od Hrvatske stranke. Na kraju *Radova* objavljeno je više ocjena i prikaza recentnih knjiga, zbornika, konferencija i stručnih časopisa (299-321).

Na kraju, može se zaključiti da *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* sv. 40 i 41 i nadalje ostaje jedan od naših najboljih historiografskih časopisa u kojem se objelodanjuje niz vrijednih znanstvenih i stručnih radova iz povijesti Hrvatske, Dalmacije, a posebice Zadra i njegove okolice u rasponu od antičkih vremena do suvremenog razdoblja.

Zoran Ladić